

USTOZ-SHOGIRD MENTORLIGI ASOSIDA TEXNOLOGIK TA'LIM TALABALARINING PEDAGOGIK AMALIYOTINI TASHKIL ETISH

Mardonov Maqsudbek Maxmudovich

Termiz davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining pedagogik amaliyotini ustoz-shogird mentorligi asosida tashkil etishning metodik shartlari tahlil qilindi. Mentorlik nazorat va topshiriq berish bilan cheklanmaydigan, kasbiy vaziyatni birgalikda tahlil qilish, namuna ko'rsatish, bosqichma-bosqich mustaqillik berish, aniq qayta aloqa hamda refleksiya qo'llab-quvvatlashga asoslangan hamkorlik sifatida talqin etildi. Tahlil natijasida orientatsiya, birgalikda loyihalash, kuzatuv va namoyish, hamkorlikda bajarish, mustaqil faoliyat va refleksiv yakun bosqichlaridan iborat mentorlik modeli taklif qilindi. Model mentor, oliy ta'lim metodisti va talabaning vazifalarini aniqlashtiradi hamda pedagogik amaliyotda texnologik mazmun bilan o'qitish metodikasining integratsiyasini kuchaytiradi.

Kalit so'zlar: ustoz-shogird, mentorlik, pedagogik amaliyot, texnologik ta'lim, kasbiy moslashuv, qayta aloqa, refleksiya, hamkorlik.

KIRISH

Pedagogik amaliyot bo'lajak o'qituvchi uchun nazariy bilimlar real sinf, o'quvchi va maktab talablari bilan to'qnashadigan muhim bosqichdir. Ayniqsa texnologik ta'lim darslarida o'quv jarayonini boshqarish material, asbob-uskunalar, xavfsizlik, amaliy mahsulot va o'quvchilarning turli tayyorgarlik darajasini bir vaqtda hisobga olishni talab qiladi. Bunday murakkab vaziyatda talaba faqat yozma yo'riqnoma orqali samarali kasbiy xulqni egallay olmaydi; unga tajribali pedagogning kontekstga mos namoyishi, savollari va dalillangan qayta aloqasi zarur.

Mentorlik nazorat bilan cheklanmaydi: mentor tayyor javob berishdan ko'ra talabaning vaziyatni ko'rish, sabablarni tahlil qilish va muqobil yechim tanlash qobiliyatini rivojlantiradi [5]. Tadqiqotning maqsadi ustoz-shogird mentorligi asosida pedagogik amaliyotni tashkil etish bosqichlarini aniqlashtirishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda pedagogik amaliyotga oid normativ talablarni tahlil qilish [1-4], mentor va shogird rollariga doir ilmiy qarashlarni qiyoslash, jarayonli modellashtirish hamda refleksiv faoliyatni strukturaviy tahlil qilish metodlari qo'llandi. Ambrosetti va Dekkers mentorlik munosabatida mentor va shogird rollari o'zaro bog'langanini, shogird passiv qabul qiluvchi emas, faol ishtirokchi bo'lishi kerakligini ko'rsatadi [5]. Shyonning refleksiv amaliyot konsepsiyasi esa mentor qayta aloqasini tayyor hukm emas, kasbiy vaziyatni qayta ko'rish vositasi sifatida talqin qilish imkonini beradi [6].

NATIJALAR**1-jadval.****Pedagogik amaliyotdagi ustoz-shogird mentorligi bosqichlari**

Bosqich	Mentor faoliyati	Talaba faoliyati
Orientatsiya	Amaliyot talablari, xavfsizlik va maktab sharoitini tushuntiradi	Ehtiyojini aniqlaydi, individual maqsad qo'yadi
Birgalikda loyihalash	Savollar orqali dars maqsadi va usul tanlovini aniqlashtiradi	Dars ishlanmasi va texnologik topshiriqni ishlab chiqadi
Namoyish va kuzatuv	Kasbiy harakatni ovoqli izoh bilan namoyish etadi	Kuzatuv varaqasi asosida qaror va natijani tahlil qiladi
Hamkorlikda bajarish	Faoliyatning murakkab qismlarida tezkor ko'mak beradi	Dars fragmentini o'tkazadi, qayta aloqani qayd etadi
Mustaqil faoliyat	Kuzatadi, faqat zarur vaziyatda aralashadi	Darsni mustaqil o'tkazadi va dalillarni to'playdi
Refleksiv yakun	Dalillangan qayta aloqa beradi, keyingi maqsadni kelishadi	Kuchli va zaif tomonlarni tahlil qilib, korreksion reja tuzadi

Taklif etilgan model olti bosqichni qamrab oladi. Orientatsiya bosqichida amaliyot bazasining sharoiti, texnologik ta'lim xonasidagi xavfsizlik qoidalari, mavjud jihozlar va o'quvchilar xususiyatlari o'rganiladi. Birgalikda loyihalashda mentor tayyor ishlanmani berib qo'ymaydi, balki maqsad, operatsiya, xavf, differensial topshiriq va baholash mezoniga oid savollar orqali talabaning metodik qarorini aniqlashtiradi. Namoyish va kuzatuv bosqichida mentor dars yoki uning fragmentini “ovozli mulohaza” bilan ko'rsatadi, ya'ni nima sababdan aynan shu usul va ketma-ketlikni tanlaganini tushuntiradi.

Hamkorlikda bajarish bosqichida darsning ayrim qismlari talaba tomonidan olib boriladi, mentor esa xavfsizlik yoki jarayon buzilishi ehtimoli mavjud nuqtalarda tezkor ko'mak beradi. Mustaqil faoliyat bosqichida talaba darsni to'liq rejalashtiradi va o'tkazadi; mentor kuzatuvchi rolida qoladi. Refleksiv yakunda umumiy “yaxshi” yoki “qoniqarsiz” bahodan ko'ra aniq epizod, uning oqibati va keyingi harakat tahlil qilinadi.

Uch tomonlama hamkorlikda oliy ta'lim metodisti topshiriq va mezonlarni belgilaydi, maktab mentori real kontekst va qayta aloqani ta'minlaydi, talaba esa dalil to'plab, rivojlanishiga mas'ul bo'ladi. Haftalik uchrashuvlarda muammo sababi va keyingi maqsad kelishiladi.

MUHOKAMA

Mentorlikning rivojlantiruvchi ta'siri mentorning tajribasi mavjudligiga emas, ushbu tajribani talaba uchun tushunarli kasbiy mulohazaga aylantira olishiga bog'liq. Tajribali o'qituvchi ko'plab qarorlarni avtomatik qabul qiladi; talaba esa ushbu qarorlarning sababini

ko'rmasligi mumkin. "Ovozli mulohaza", kuzatuv savollari va darsdan keyingi tahlil yashirin kasbiy bilimni ochib beradi.

Texnologik ta'limda mentorlikning alohida vazifasi texnologik mazmun va pedagogik metodni integratsiyalashdir. Mentor mahsulot tayyorlashning to'g'riligini tekshirish bilan birga operatsiyani qanday ko'rsatish, qaysi bosqichni vizuallashtirish, o'quvchilar xatosini qanday oldindan ko'rish va xavfsizlik ko'rsatmasini qanday nazorat qilishni ham tahlil qiladi. Shu tariqa talaba texnologik tajribani o'qitish faoliyatiga aylantirishni o'rganadi.

Modelni joriy etish uchun mentorlarni qisqa metodik tayyorlash, kuzatuv va qayta aloqa shakllarini birxillashtirish, mentor yuklamasini hisobga olish hamda talabaning mustaqillik darajasini bosqichma-bosqich oshirish zarur. Keyingi tadqiqotlarda mentorlik modeli qo'llangan guruhlarda talabalarning dars loyihalash sifati, refleksiya chuqurligi va kasbiy moslashuv ko'rsatkichlarini empirik o'rganish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Ustoz-shogird mentorligi pedagogik amaliyotni mazmunli tashkil etishda nazoratdan ko'ra kengroq vazifani bajaradi. U talabaning real kasbiy vaziyatni tushunishi, qarorni asoslash, xavfsiz va metodik jihatdan puxta dars o'tkazish hamda faoliyatni reflektiv takomillashtirishini qo'llab-quvvatlaydi. Taklif etilgan model orientatsiyadan mustaqil faoliyat va reflektiv yakungacha bo'lgan bosqichlarni izchil bog'laydi.

Modelning samaradorligi mentor, metodist va talaba vazifalarining aniqligi, aniq dalillarga tayangan qayta aloqa va bosqichma-bosqich mustaqillik bilan ta'minlanadi. Texnologik ta'lim kontekstida mentorlik texnologik operatsiyani o'quv mazmuniga aylantirish, xavfsizlikni o'qitish va o'quvchi faoliyatini boshqarish qobiliyatlarini yagona amaliy jarayonda rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-son "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi PQ-4623-son Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-iyundagi PQ-289-son Qarori.
4. Pedagogika ta'lim sohasi talabalarining malakaviy pedagogik amaliyotini tashkil etish tartibi to'g'risida Muvaqqat nizom. 2019-yil 5-mart.
5. Ambrosetti A., Dekkers J. The Interconnectedness of the Roles of Mentors and Mentees in Pre-service Teacher Education Mentoring Relationships // Australian Journal of Teacher Education. 2010. Vol. 35, No. 6. P. 42-55. DOI: 10.14221/ajte.2010v35n6.3.
6. Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. New York: Basic Books, 1983. 374 p.
7. Darling-Hammond L. Constructing 21st-Century Teacher Education // Journal of Teacher Education. 2006. Vol. 57, No. 3. P. 300-314. DOI: 10.1177/0022487105285962.